

Вочевидь, прокурор при направленні обвинувального акту за вчинення кримінального проступку має надати суду не лише докази беззаперечного визнання підозрюваним своєї винуватості, неоспорювання встановлених досудовим розслідуванням обставин та згоди з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а й підтвердження надання підозрюваному правової допомоги захисником або документу про відмову від захисника (котрий відповідно до вимог статті 54 Кримінального процесуального кодексу України можна скласти виключно в присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування, а така відмова фіксується у протоколі процесуальної дії).

Помазанов Андрій Віталійович,

науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

З 01 січня 2020 року порядок здійснення досудового розслідування в Україні, по суті, розділиться на «до» та «після», а разом з тим, вочевидь, зміняться як показники, так і власне становище досудового розслідування в Україні. Йдеться про набуття чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», більш відомим, як «Закон про кримінальні проступки», до ухвалення та запровадження якого держава йшла впродовж довгих років. Проте, основним запитанням лишається те, наскільки вдало даний інститут, що успішно застосовується в таких іноземних державах, як Австрія, Бельгія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Франція, ФРН тощо вдасться вмонтувати в українське правозастосування.

Передусім, цілком зрозумілою є нераціональність надмірних витрат кадрового, часового та матеріального ресурсу на розслідування діянь, які не несуть значної суспільної небезпеки, за загальними правилами. Зокрема, вже на рівні КПК України 2012 року було виокремлено відповідні глави, нормами яких встановлено особливості досудового розслідування та порядок спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, які фактично мають шанс запрацювати лише через 8 років після їх створення.

Отож, загалом, можна констатувати доречність запуску даного інституту, принаймні, з точки зору зміщення акцентів досудового розслідування саме на кримінальні правопорушення, адже за даними офіційної статистики ГПУ, на сьогодні основна увага органів досудового розслідування зосереджена саме на злочинах невеликої та середньої тяжкості[1]. Наприклад, одним з позитивних аспектів запровадження даного інституту є розмежування суб'єктів розслідування, як механізм «розвантаження» слідчих органів досудового розслідування, і тут доречно зважати на необхідність забезпечення належних потужностей кадрового потенціалу, що, зрештою, ляжуть в основу реалізації реформи. Між тим, окремі норми викликають запитання, на які необхідно знайти відповіді вже найближчим часом з тим, аби забезпечити дотримання усіх передбачених процесуальних прав.

Слід зазначити, що в матеріальній та процесуальній доктрині вже формулювалися пропозиції, які можуть бути корисними для максимально якісного втілення ідей даного інституту в правозастосування. Так, йшлося про доповнення переліку правопорушень, які можуть вважатися проступками, за рахунок необережних злочинів[2, с.75].

Слушною, водночас, видається пропозиція щодо розширення можливостей звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки, шляхом розширення використання процедур примирення й відшкодування заподіяної шкоди [3, с. 140]. Зокрема, зважаючи на те, що переважно до числа проступків віднесено некваліфіковані крадіжки, хуліганства, завдання легких тілесних ушкоджень тощо (усього 126 кримінальних правопорушень з числа визначених у КК України), котрі вже незабаром будуть розслідуватися в особливому порядку.

Доволі позитивним, у контексті врахування міжнародних стандартів кримінального судочинства, видається недопущення застосування під час досудового розслідування кримінальних проступків запобіжних заходів, які істотно впливають на участь особи у соціальному житті, зокрема, домашнього арешту та тримання під вартою. Так, хоча Конституційний Суд України вказує, що за правовою природою запобіжні заходи до підозрюваного, обвинуваченого не є кримінальним покаранням [4, с.12], слід погодитися з Ю. М. Грошевим у тій частині, що, формулюючи загальні правила застосування запобіжних заходів, потрібно враховувати і вимоги Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійських правил), і Резолюцію Комітету міністрів Ради Європи від 9 квітня 1965 року № 11 «Взяття під варту», і Рекомендації Комітету

міністрів Ради Європи № 11 від 27 червня 1980 року «Про взяття під варту до суду» [5, с. 144].

Так, у справі «Гурепка проти України» ЄСПЛ констатував, що при вирішенні питання про те, чи є правопорушення незначним, важливим критерієм є те, чи карається воно позбавленням волі. Таким чином, з метою уникнення порушень ст. 6 Конвенції, необхідним у подібних випадках є забезпечення належної та співрозмірної процедури[6]. Таким чином, це означає, що увесь обсяг обставин вчинення кримінального проступку має враховуватися судами також у випадку, коли йдеться про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з обмеженням особистої свободи.

Поряд з цим, ст. 301 КПК України встановлено, що під час досудового розслідування кримінальних проступків передбачається здійснення усіх слідчих (розшукових) дій, окрім негласних слідчих (розшукових) дій[7]. Між тим, окремі застереження вбачаються з комплексного аналізу чинних норм КПК України. Йдеться, передусім, про фактичну можливість у невідкладних випадках проведення огляду місця події, отримання пояснень, вилучення знарядь і засобів учинення кримінального проступку, а також речей і документів, які становлять його предмет, ще до моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

У контексті того, що, за загальним правилом кримінального процесуального законодавства, здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без такого внесення не допускається, можна констатувати, що у даному випадку закладається низка ризиків. Так, у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» Суд вказав, що для досягнення цілей Конвенції вказівка лише на наявність законодавчих підстав здійснення процесуальних дій сама по собі не є достатньою[8], що дозволяє вказати на необхідність особливо зваженого характеру дій уповноважених осіб у ході здійснення ними повноважень з розслідування кримінальних проступків. При цьому, слід наголосити, що окреслене стосується не лише обачності відповідних суб'єктів у ході забезпечення невідкладності процесуальних дій, але й в частині їх обґрунтованості, законності методів, що гарантуватиме, насамперед, законність кінцевого рішення у справі.

На особливу увагу в цьому контексті заслуговує також гарантування права на правову допомогу та ознайомлення з матеріалами справи: по-перше, з метою недопущення порушень або зловживань з боку уповноважених осіб, по-друге, – з тим, аби ухвалене в підсумку рішення не залишало підстав для сумніву у його правосудності, а отже, навіть у разі звернення до ЄСПЛ в подальшому, не зумовило настання негативних для держави наслідків.

З урахуванням викладеного, варто констатувати, що вже на початковому етапі довгоочікуваного функціонування інституту досудового розслідування кримінальних проступків відповідний напрям діяльності потребуватиме максимальної комплексності підходів з боку уповноважених органів. Винятково у такий спосіб у найкоротші строки вдасться досягнути як оптимальних показників щодо поліпшення стану досудових розслідувань, так і визначити окремі проблемні процесуальні ланки, що потребуватимуть удосконалення законодавчої та правозастосовної баз.

Список використаних джерел

1. Статистична інформація про роботу органів досудового розслідування за 2018 рік. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
2. Кузнецова Н. Ф. Значение общественной опасности деяний. *Государство и право*. 2010. № 6. С. 75
3. Борисов В.І. Кримінальний проступок: концептуальні засади запровадження до національного законодавства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2(7). С. 140.
4. Юдківська Г. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості. *Адвокат*. 2008. № 3. С. 12.
5. Грошевий Ю. М. Роль захисника у досудовому слідстві при обранні запобіжних заходів, не пов'язаних із взяттям під варту: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22–23 лют. 2006 р.). Київ, 2006. С. 144.
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Гурепка проти України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_565/print1477583116984203.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Мюррей проти Сполученого Королівства. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.

Процюк Олеся Миколаївна,

старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОЯСНЕННЯ ОСІБ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

Сьогодні активно відбувається реформування кримінального процесуального законодавства і найобговорюванішим як серед науковців так і серед практичних працівників правоохоронних органів є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів